

Může se stát, že osoba omezená ve svéprávnosti (tj. opatrovanec) nebude mít ustanoveného žádného opatrovníka?

Taková situace nemůže nastat, neboť soud rozhoduje v řízení najednou o omezení svéprávnosti osoby a o ustanovení opatrovníka ve společném řízení. I období, než soud rozhodne o ustanovení nového opatrovníka v případě úmrtí dosavadního opatrovníka, je pokryto funkcí tzv. veřejného opatrovníka, jíž se stává automaticky ze zákona obec dle bydliště opatrovance, a to až do doby, kdy je ustanoven soudem nový opatrovník např. jiná soukromá osoba (např. bratr), ale může být pak ustanovena opatrovníkem i sama obec, na kterou přešlo opatrovnictví ze zákona.

Práva a povinnosti opatrovníka a opatrovance jsou zejména tyto:

Opatrovance:

- žít běžným způsobem života s respektem k možnostem a schopnostem opatrovance,
- účastnit se všech činností, rozhodování a jednání, která mohou ovlivnit jeho život.

Opatrovníka:

- je povinen listinu opatrovníka předložit orgánům a institucím, s nimiž v zájmu opatrovance jedná,
- musí znát sociální vazby opatrovance, tj. být v kontaktu s příbuznými, přáteli, spolupracovníky, pokud opatrovanec pracuje, apod.,
- respektuje potřeby, zájmy a přání opatrovance a snaží se je naplňovat,
- musí mít osobní zájem o opatrovance a být s ním v kontaktu,
- musí se seznámit se všemi skutečnostmi, které by mohly ovlivnit život opatrovance, tj. s příp. závazky (např. dluhy) i pohledávkami a příjmy (např. právo na dlužnou mzdu od zaměstnavatele apod.),
- je povinen v rozsahu povinností stanovených soudem dbát na zajištění základních životních potřeb včetně bydlení, sociálních služeb apod., ale také je povinen pomoci v zajišťování povinností opatrovance vůči jiným osobám nebo organizacím (např. úhrada nájmu, služeb a dalších závazků),
- je povinen dbát o zdravotní stav opatrovance a starat se o naplnění jeho práv a chránit jeho zájmy,
- rozhoduje-li opatrovník o záležitostech opatrovance, vysvětlí mu srozumitelně povahu a následky těchto rozhodnutí.

Co opatrovník zejména nemá sám v kompetenci:

- nečiní právní jednání související s nakládáním s nemovitými věcmi ve vlastnictví opatrovance,
- nemůže opatrovance zavazovat k trvajícimu či opakovanému plnění na dobu delší než tři roky,
- jednání, které opatrovník nemá sám v kompetenci, musí schválit vždy soud.

Není možné k ochraně osoby zvolit jinou formu podpory?

Soud vždy při řízení o omezení svéprávnosti zkoumá, zda nelze vzhledem k zachovaným schopnostem osoby zvolit menší intenzitu omezení osoby dle občanského zákoníku, a to např. ve formě – osoby podpůrce nebo zastoupení členem domácnosti, kdy v těchto případech nemusí být svéprávnost osoby omezena.

Lze rovněž využít možnosti podpory a pomoci potřebných osob pro účely sociálního zabezpečení v rámci ustanovení např. tzv. zvláštního příjemce u dávek, kdy v těchto případech rozhodují o jeho ustanovení správní orgány (např. Úřad práce ČR, obec dle trvalého pobytu osoby nebo Okresní správa sociálního zabezpečení). Zvláštní příjemce je odpovědný ze své funkce orgánu, který jej do funkce ustanovil.

Kdo nebo který orgán kontroluje plnění povinností opatrovníka?

- **soukromá osoba opatrovníka** (tj. např. příbuzný) se zodpovídá soudu, který ji ustanovil do funkce opatrovníka,
- **veřejný opatrovník** (obec) je odpovědná ze svého výkonu funkce jednak příslušnému soudu a jednak krajskému úřadu dle územní příslušnosti v rámci kontroly výkonu státní správy.

Kde lze získat více informací k výkonu opatrovnictví v rámci poradenství?

Podrobnější informace k opatrovnictví lze získat na každém úřadě obce s rozšířenou působností, a to u sociálních pracovníků, kteří mohou poskytnout potřebnou pomoc a podporu v rámci sociálního poradenství.

Průvodce opatrovnictvím



Zpracováno ke dni 1. 6. 2021
odbor sociálních věcí krajského úřadu MSK

Co je to opatrovnictví a co znamená – když se řekne, že někdo má opatrovníka?

Je to situace, kdy zletilá osoba potřebuje pomoc jiné osoby k ochraně svých práv a k realizaci plnění svých povinností. Jde tak o osobu, která není schopna zcela samostatně jednat. Důvodem této situace bývá u konkrétní osoby zejména neuspokojivý zdravotní stav, věk, duševní onemocnění, mentální nedostatečnost apod. Tato situace je upravena několika zákony, kdy těmi nejdůležitějšími jsou:

- **Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.**
- **Zvláštní řízení soudní č. 292/2013 Sb.**

Osoba opatrovníka není z titulu této funkce zdravotně či sociálně pojištěna a doba péče není tzv. náhradní dobou.

Může být osoba zcela omezena ve svéprávnosti?

S účinností nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.), tj. od 1. 1. 2014, již nemůže být žádná osoba soudem zcela zbavena svéprávnosti (dříve se říkalo – zbavena způsobilosti k právním úkonům), ale může být nyní jen omezena a toto omezení musí být přesně vymezeno v rozhodnutí soudu (max. interval takového omezení je 5 let, poté soud znovu situaci osoby posoudí a rozhodne).

Kdo je „opatrovník“ a kdo je „opatrovanec“?

Osoba, která je ustanovena soudem k výkonu opatrovnictví je označena jako „**opatrovník**“. Opatrovník je osoba, která má poskytovat podporu a pomoc osobě, jejíž zdravotní nebo duševní stav snižuje její schopnosti k zajištění vlastních záležitostí a potřeb. Osoba, již je ustanoven opatrovník, je označována jako „**opatrovanec**“.

Kdo rozhoduje o ustanovení opatrovníka:

O ustanovení opatrovníka rozhoduje okresní soud dle místa bydliště opatrovance. **Bydlištěm** se má na mysli místo, kde se osoba „zdržuje s úmyslem žít tam“, tj. jde zpravidla o tzv. faktické bydliště, které se nemusí vždy shodovat s adresou evidovaného trvalého pobytu osoby (dle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel).

Opatrovníkem může být:

- **osoba příbuzná osoby opatrovance** (sourozenec, rodič apod.), nebo i jiná fyzická osoba (např. soused, kamarád apod.), v takovém případě **je opatrovníkem tzv. soukromá osoba;**
- **obec, v níž má opatrovanec bydliště**, jde o situaci, kdy osoba opatrovance nemá příbuznou nebo jinou osobu, která by mohla být ustanovena opatrovníkem a zároveň by souhlasila se svým ustanovením do funkce opatrovníka, v těchto případech je pak ustanovena tzv. **veřejným opatrovníkem obec**, v níž má opatrovanec zpravidla bydliště.

Kdo nemůže být ustanoven opatrovníkem:

- osoba, která sama je stížena duševní nemocí nebo jiným onemocněním, které by neumožnilo řádný výkon funkce opatrovníka,
- osoba, která sama je omezena ve svéprávnosti, resp. není schopna sama plně uvědoměle právně jednat,
- osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy opatrovance,
- provozovatel zařízení, kde opatrovanec pobývá nebo které mu poskytuje služby,
- osoba závislá na takovém zařízení, tj. např. zaměstnanec zařízení, jehož péče či služby opatrovanec využívá.

Může být opatrovník změněn a kým?

Do funkce opatrovníka je osoba ustanovena soudem, ten může rozhodnout o změně osoby opatrovníka, a to zejména tehdy, když:

- osoba soukromého dosavadního opatrovníka sama žádá o ukončení výkonu opatrovnictví (neboť soukromá osoba je do funkce ustanovena ze své vůle, tj. musí souhlasit),
- u dosavadního opatrovníka – soukromé osoby dojde k úmrtí,
- opatrovník neplní svou funkci řádně.

Kdo může podat návrh nebo podnět k ustanovení opatrovníka:

Řízení a rozhodování o omezení svéprávnosti a o ustanovení opatrovníka jsou řízeními, jejichž cílem je potřebné osoby chránit, a proto lze takové řízení iniciovat např. i podáním ve formě tzv. podnětu u soudu.

„**Podnět**“ není návrhem a může jej v zásadě podat kdokoliv. Jde o sdělení soudu, v němž osoba podatele upozorňuje soudní orgán, že konkrétní osobě s ohledem na její zdravotní či duševní stav bude potřeba poskytnout podporu při hájení a zajištění jejich práv, či uspokojení životních potřeb, a že nastal zřejmě důvod ustanovit takové osobě opatrovníka, resp. omezit ji ve svéprávnosti. Soud situaci osoby a potřebu ochrany jejich práv předběžně posoudí a v případě, že shledá, že je nezbytné osobě poskytnout podporu ve formě opatrovníka, pak řízení o omezení osoby ve svéprávnosti a o ustanovení opatrovníka zahájí z úřední moci (tj. bez návrhu) bez ohledu na zájmy nebo přání jiných osob, institucí, či postižené osoby samé apod. Podání ve formě „**návrhu**“, tj. **návrh na omezení ve svéprávnosti a o ustanovení opatrovníka osobě**, může podat u soudu zejména:

- rodinný příslušník,
- zdravotnický ústav, tj. poskytovatel zdravotnické péče,
- obec, v rámci ochrany postižené osoby.

Návrh na zrušení nebo změnu rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto o omezení svéprávnosti, může podat i ten, komu byla omezena svéprávnost, tj. opatrovanec, a to např. z důvodu, že zdravotní či duševní stav se zlepšil a umožnil tak znovunabytí schopností samostatného jednání. **Soud však může i bez návrhu** své rozhodnutí změnit nebo zrušit.



Je opatrovník zákonným zástupcem?

Přijetím nového občanského zákoníku není již opatrovník považován za zákonného zástupce, neboť zákonným zástupcem je pouze rodič /popř. poručík dítěte/.

Do jaké míry opatrovník osobu opatrovance zastupuje a vykonává tak opatrovnictví?

Opatrovník zastupuje osobu opatrovance:

- v takovém rozsahu, v jakém soud rozhodl u opatrovance o omezení jeho svéprávnosti a zároveň stanovil rozsah povinností opatrovníkovi,
- při správě jmění opatrovance,
- nebo v rozsahu, v jakém soud stanoví opatrovníka pro konkrétní jednání, a to bez současného omezení svéprávnosti.

Přitom osobě může být ustanoven opatrovník při omezení svéprávnosti i opatrovník pro správu jmění.

Opatrovník zpravidla zastupuje osobu v jednání s úřady a institucemi, v nakládání s finančními prostředky, při zajišťování provozu bytu, domu apod., a to v rozsahu, jak stanoví soud ve svém rozhodnutí. Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje osobu opatrovance práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.

Opatrovník však vždy postupuje tak, aby jeho rozhodnutí byla v souladu se zájmy a přáním opatrovaného, a to s ohledem na zachované schopnosti a možnosti opatrovaného.

Má opatrovník vyživovací povinnost vůči opatrovanci?

Z výkonu opatrovnictví neplyne pro opatrovníka ani opatrovance vzájemná vyživovací povinnost. Ta vyplývá z jiných vztahů, a to např. z důvodu rodinných vazeb mezi:

- rodiči a dětmi,
- manžely a bývalými manžely,
- dalšími příbuznými,

vyživovací povinnost totiž nevyplývá z opatrovnictví.